
Чоловічі прислів'я як засіб відображення мовної картини світу

Світлана Воробйова

Кафедра іноземних мов, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків, Україна

ORCID 0009-0008-8054-0221

Для цитування цієї статті:

Воробйова Світлана. Чоловічі прислів'я як засіб відображення мовної картини світу.

International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 2, No. 4, 2023, pp. 54-60. doi:

10.46299/j.isjel.20230204.07.

Надійшла до редакції: 04 липня 2023 р.; **Схвалено:** 29 липня 2023 р.;

Опубліковано: 01 серпня 2023 р.

Анотація. Стаття досліджує роль чоловічих прислів'їв у відображенні мовної картини світу та їхній вплив на культуру та суспільство. В статті зроблено аналіз різних перспектив, таких як гендерний аспект, культурний контекст, мовні особливості та соціальний контекст. В роботі розглянуто поняття «прислів'я» та надані значення в мовленні даного терміну. Також було досліджено термін «менталітет», так як будь-який народ має свій власний менталітет, який формується через стереотипні уявлення про характер та звички народу. Національний менталітет – це система уявлень громадської групи людей, відтворення спільного досвіду попередніх поколінь. Ключовими словами при визначенні менталітету є підсвідомі стереотипи та картина світу, а стереотип – це образ дійсності, який функціонує у суспільній свідомості, спрощений і вартісний, опирається на знання про світ, але такий, що встановлюється через традиції і не змінюється. Сьогодні гендерні дослідження займають провідне місце у мовознавстві. Виникає нова наука гендерологія, яка охоплює широкий спектр питань та напрямків, які безпосередньо пов'язані з гендером, де провідним напрямком є гендерна лінгвістика, яка має на меті дослідження співвідношення понять «мови» та «гендеру». У центрі гендерних досліджень представлені соціальні та культурні чинники, які визначають ставлення суспільства до чоловіків та жінок. Щодо нових лінгвістичних концепцій, основна функція мови полягає в орієнтації особистості у власній когнітивній сфері. Таким чином, мова розглядається як система орієнтованої поведінки у тій чи іншій ситуації, з якою щоденно зіштовхується людина. В статті зроблено наголос на детальний аналіз чоловічих стереотипів, які показали, що для чоловіків зовнішній вигляд не так важливий, як для жінок. Припущення полягає в тому, що будь-який чоловік, навіть самий звичайний на вигляд, завжди може знайти собі дружину і ніколи не залишиться сам. Для чоловіків важливі такі риси характеру, як сміливість, працьовитість, хоробрість, відвага. Однак були знайдені і проаналізовані прислів'я, які не вказують на найкращі якості чоловіків, такі як егоїзм і схильність до сварок. У той же час в обох культурах і в англійській і в українській чоловіча половина населення вважає, що вони завжди в усьому праві.

Ключові слова: зовнішність, картина світу, паремія, прислів'я, риси характеру, стереотип, чоловік.

1. Вступ

Прислів'я - це короткі, стислі вислови, які передають народну мудрість і досвід [1]. Вони можуть відображати різні аспекти життя, включаючи мовну картину світу. Такі прислів'я відображають різні аспекти мовної картини світу, такі як важливість вибору слів, силу та

вплив мови, роль авторитету та мовчання, а також співвідношення між словами та діями. Вони створюють образність та точно передають певні мовні уявлення та цінності.

Прислів'ям присвячена численна кількість досліджень, статей, монографій. Лінгвісти та літературознавці рідко звертаються до мовних і фонетичних явищ так часто, як до прислів'їв у різноманітних наукових працях, хоча чіткого трактування цього поняття досі не існує. Чим же пояснюється таке положення прислів'їв, адже, незважаючи на величезну кількість наукових робіт з пареміології, ні в одному словнику немає навіть однозначного визначення, що саме позначає поняття прислів'я. Проаналізувавши існуючі словники англійських та українських прислів'їв М. Пазяк пише, що, на жаль, до цих пір прислів'я англійської мови (втім, як і української) не має чіткого визначення. На погляд науковця, це обумовлюється, насамперед, тим, що саме явище «прислів'я» настільки складне як у семантичному, так і у функціональному відношеннях, що визначити його раз і назавжди представляється практично неможливим [1]. Звідси і наявність великої кількості дефініцій, що розкривають поняття «прислів'я» під тим чи іншим кутом зору. З цим твердженням не можна погодитися. Джоанна Вілсон в передмові до Оксфордського словника англійських прислів'їв пише наступне: *«Мудрі створюють прислів'я, а дурні повторюють їх»* – говориться в одній з англійських прислів'їв, але, на жаль, немає жодного прислів'я, в якому б було визначення самого прислів'я [2].

Прислів'я та приказки є багатим матеріалом для вивчення культури та менталітету народу. Вони допомагали людині зрозуміти навколишню дійсність. Саме в прислів'ях і приказках полягає найбільш повне уявлення про носіїв даної мови, оскільки саме в них відображається історія народу, побут і світогляд. Вивчаючи прислів'я та приказки різних мов, дослідники давно звернули увагу на ту обставину, що їх склад в ще більшому ступені, ніж просто слова, відображає особливість кожної мови і носить яскраво виражений національний характер [1; 3]. При цьому розбіжність фразеологічних фактів свідчить про національну самобутність досліджуваних мов, так само, як збіг фактів часто свідчить про спільність традицій, звичаїв, норм поведінки, властивих відповідним етнічним колективам. В даній роботі наголос буде на більш детальному розгляді саме англійських та українських прислів'їв.

Джоанна Вілсон говорить, що дати визначення прислів'ю – завдання безнадійне, втім як і судити про його вік [2]. Прислів'я вживаються протягом століть, ймовірно з тих пір, коли визнана мудрість поширювалася від покоління до покоління в піснях і сказаннях.

У XVI і XVII століттях прислів'я не сходили з вуст як вираз народної мудрості, ними не гребували багато письменників і ораторів. Слід тут згадати, що саме цьому періоду належить найбільша кількість зафіксованих письмових джерел англійських прислів'їв [1].

У передмові до словника шотландських прислів'їв Колін Уолкер вказує на те, що визначення прислів'я – питання нелегке, багато вчених б'ються над ним з часів Стародавньої Греції і до наших днів [4]. Однак, вважається, що прислів'я – це короткий, стислий вислів, який містить народні знання, пропонує поради, демонструє мораль [1]. Однак обов'язково треба звернути увагу на те, що прислів'я – це вислів, який включає в свій зміст загальне судження або повчання. Прислів'я є народною мудрістю, складовою частиною духовного багатства нашого народу.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Звертаючи увагу на сьогодення об'єктом дослідження стали прислів'я різних народів – українських та англійських, а предметом дослідження є відображення гендерних стереотипів в гендерно-маркованих англійській та українській прислів'ях.

3. Ціль дослідження

У межах статті полягає у детальному розгляді чоловічих прислів'їв як засобів відображення мовної картини світу.

4. Аналіз літератури

Сучасні літературні джерела дають величезну кількість визначень понять «прислів'я» та «гендер». Їх розглядали такі відомі науковці як Пазяк М. [1]; Бессонова О. [3]; Tannen D. [5]; Fausto-Sterling A. [6]; Baron-Cohen S. [7] та багато інших. Сьогодні гендерні дослідження займають провідне місце у мовознавстві. У центрі гендерних досліджень представлені соціальні та культурні чинники, які визначають ставлення суспільства до чоловіків та жінок [5]. Щодо нових лінгвістичних концепцій, основна функція мови полягає не тільки у передачі інформації а також у здійсненні комунікації, скільки вона полягає в орієнтації особистості у її власній когнітивній сфері. Отож, мова розглядається як система повністю орієнтованої поведінки у тій чи іншій ситуації, з якою щоденно зіштовхується людина. Термін «гендер» розмежує соціокультурні та біологічні характеристики чоловіка та жінки як членів певної суспільної групи, в даній роботі будуть розглядатись саме чоловічі прислів'я як засіб відображення мовної картини світу.

5. Методи дослідження

Відповідно до поставленої мети методи дослідження ґрунтувалися на суцільній вибірці, обробленої за допомогою кількісного аналізу. У роботі також використовуються описово-аналітичний аналіз та порівняльно-зіставний метод.

6. Результати дослідження

Отже, в поданій роботі розглядаємо чоловічі прислів'я як засіб відображення мовної картини світу, де робимо наголос на українських та англійських пареміях. Паремії які відображають чоловіка в англійських та українських прислів'ях, представлені меншою кількістю, порівняно із прислів'ями про жінок в цих двох культурах. Аналізуючи відображення чоловічих стереотипів в гендерно-маркованих англійських та українських прислів'ях увага була сконцентрована на стереотипах, пов'язаних із зовнішністю та рисами характеру чоловіків.

В порівнянні з пареміями в яких зустрічаються жінки за такою якістю як краса, можна сміливо сказати, що чоловіків краса турбує набагато менше ніж жінок. Існує невелика кількість прислів'їв в яких розглядається краса, яка турбує чоловіків стосовно їх зовнішнього вигляду:

- (1) *На красивого дивитись гарно, а з розумним жити легко [8].*
- (2) *Не той гарний, що гарний, а той, що діло робить [8].*
- (3) *Чоловік красивий – на гріх, а дурний – на сміх [8].*

В прикладі 3 українського прислів'я підкреслюється, що краса чоловікам приносить шкоду, бо красивий чоловік у більшості випадків дуже самовпевнений, дещо егоїстичний, не порядний, але ще одна вада чоловіка – це дурість, дурний чоловік постає об'єктом сміху для суспільства.

Така підгрупа прислів'їв як балакучість чоловіка, порівняно з жінкою, представлена набагато меншою кількістю паремій. Чоловічу балакучість засуджують, як наприклад:

- (4) *A man of words and not of deeds is like a garden full of weeds [9]. – Крапце горбатий, ніж язикатий [8].*

Вважається, що якщо чоловік багато говорить, він мало може насправді зробити, і взагалі-то балакучість чоловіка не красить. Англійські та українські паремії досить схожі, але ці народи дещо з різних сторін висміюють балакучих чоловіків. Англійці порівнюють балакучого чоловіка із садом, в якому багато бур'янів, а українці вважають, що для чоловіка набагато краще мати якісь фізичні недоліки, ніж забагато бовтати та пліткувати.

Конфліктність (скандальність) притаманна як жінкам, так і чоловікам. Про це свідчать наступні англійські паремії:

(5) *Men often condemn others for what they do and see no wrong in doing themselves* [9].

(6) *The last man to admit he is wrong is himself* [9].

(7) *A quarrelsome man has no good neighbors* [9].

Як бачимо, чоловіки, незважаючи на те, що вони за стереотипом розумні, виважені та здатні тверезо мислити, все ж таки схильні до суперечок і конфліктів, єдина різниця в тому, що чоловікам, аніж жінкам, завжди важче визнавати себе винними, бо чоловік завжди вважає, що він прав. Але такі приклади були знайдені тільки серед англійських прислів'їв, в українських джерелах не було знайдено жодної паремії щодо конфліктності чоловіків.

У суспільстві побутує думка, що представникам сильної статі не личить проявляти свою слабкість, чоловік повинен завжди бути сміливим та рішучим. Що то за чоловік, у якого не має хоробрості:

(8) *Чия відвага, того й перемога* [8]. *Сміливому належить увесь світ, боягузу – запічок* [8].

(9) *Сміливим відвага володіє* [8].

(10) *Сміливий скрізь переможець* [8].

(11) *Сміливий сам собі кує славу* [8].

(12) *Сміливий там знайде, де боягуз загубить* [8].

(13) *То не козак, що отаманом не думає бути* [8].

З наведених еквівалентів бачимо, що хоробрість в чоловіка цінують обидва народи. В українських пареміях бачимо тему козацтва, яка є дуже розповсюдженою серед українського словенського народу.

Звичайно ж чоловік-боягуз одразу підпадає під величезну критику, як наприклад:

(14) *Молодець проти овець, а проти молодця і сам як віця* [8].

(15) *На словах міста бере. А на ділі жаби боїться!* [8].

(16) *Боязливому по вуха, сміливому по коліна* [8].

(17) *Лякливий як заєць, а шкідливий як кішка* [8].

(18) *Друг - боягуз гірше ворога* [8].

(19) *Страх гірше смерті* [8].

(20) *Страх силу одбирає* [8].

(21) *A man of straw is worth a woman of gold* [9].

(22) *Faint heart never won fair lady* [9].

(23) *The mother of coward doesn't worry about him* [9].

Незважаючи на велику кількість прикладів, які осуджують чоловіків-боягузів, була знайдена ще більша кількість паремій, які демонструють відвагу, порядність, працьовитість та чесність чоловіків:

(24) *Don't be a yes-man* [9].

(25) *A man can be deprived of life, but a good name can't be taken from him* [9].

(26) *An honest man is the noblest work of God* [9].

(27) *A man without a religion is a horse without a bridle* [9].

(28) *A man is a product of his words* [9].

(29) *A man is no better than his words* [9].

(30) *No man ever was glorious who was not laborious* [9].

(31) *A man can do a lot of things if he has to* [9].

(32) *Any man can do what another man has done* [9].

Чоловік повинен завжди мати ціль, бути наполегливим в своїх рішеннях, як наприклад:

(33) *A man can be led but can't be driven* [9].

(34) *A man is as strong as his will* [9].

(35) *A man is only as good as his weakest moments* [9].

(36) *A man makes of himself what he will* [9].

(37) *The man worthwhile is the man who can smile when everything goes wrong* [9].

Але не в усіх пареміях чоловіки зображені з позитивного боку, це не таємниця, що багато чоловіків мають такі риси свого характеру як егоїзм та навіть заздрість:

(38) *Men always hate most what they envy most* [9]. – *В чужих руках завжди більший шматок* [8]. *На чужій ниві все ліпша пшениця* [8].

(39) *An envious man waxes lean with the fatness of his neighbor* [9]. – *Сусід спати не дає – добре живе* [8]. *Все чуже смачніше* [8].

(40) *The envious man never wants woe* [9]. – *Беруть завидки на чужі пожитки* [8]. *Чужа доля під бік коле* [8].

(41) *A selfish man is always alone* [10].

(42) *A man wrapped in himself makes a very small bundle* [10].

(43) *Beware of men made of clay* [9].

(44) *A man can smile and smile and still be a villain* [9].

(45) *Bad men leave their mark wherever they go* [9].

В крові чоловіків зароджується з дитинства дух перемоги, тому їм надто тяжко радіти за когось, окрім себе. Вони завжди бажають бути лідерами та залишатись на першому місці в усіх своїх вчинках.

Звичайно за своєю натурою, окрім лідерства та переваги над всіма і всім, чоловіки зазвичай народжуються та їх виховують з більш стійкими рисами характеру, часто вони бувають злими, агресивними та в більшості випадків саме чоловіки, а не жінки схильні до п'янства та розпусти, як наприклад:

(46) *An angry man opens his mouth and shuts his eyes* [9]. – *Риба не без кості, а чоловік не без злості* [8].

(47) *A wicked man is his own hell* [9]. – *Злий чоловік зліший вовка* [8].

(48) *He that is angry is seldom at ease* [9]. – *На злого чоловіка і собака бреше* [8].

(49) *Anger makes a rich man hated and a poor man scorned* [9].

(50) *When a man is angry, he cannot be in the right* [9].

(51) *Він добрий чоловік: як спить то й їсти не просить* [8].

(52) *Такий добрий, що в ложці води втопив би* [11].

Бачимо, що українські паремії мають дещо саркастичний характер щодо злості чоловіків, а саме злість висміюється у порівнянні з добром.

(53) *A man takes a drink and then the drink takes the man* [9]. – *Перша чарка – на здоров'я, друга – на веселощі, а третя – для сварки* [8].

(54) *Wine has drown more men than sea* [9]. – *П'яному море по коліна* [8]. *П'яному й калюжа по вуха* [8]. *П'яному гори немає – усе рівно* [8].

(55) *Dicing drabbing and drinking bring men to destruction* [12].

(56) *Gaming, women and wine make men pine* [9].

(57) *Wine and wenches empty men's purses* [9].

(58) *П'яному й кози в золоті* [13].

(59) *П'яний – гірше скаженого пса* [14].

(60) *Чоловік п'є – півбудинку горить, жінка п'є – весь будинок горить* [13].

В англійських пареміях чітко простежується негативне ставлення до злих чоловіків, а тим паче до п'яниць. У випадку з українським прислів'ям теж бачимо, що українці негативно відносяться до пияцтва чоловіка, в обох суспільствах склалась та підтвердилась думка, що надмірне вживання алкоголю шкодить не тільки самому чоловіку, а й оточуючим його людям.

Також, звернемо також увагу і на українські прислів'я, які демонструють негативне ставлення до ледачих та дурнуватих чоловіків, як наприклад:

(61) *Лінивому все ніколи* [15].

(62) *Йому щодня неділя* [8].

(63) *І будень і неділя – лінивому все безділля* [13].

(64) *Він би робив, та в його рукава болять* [13].

(65) *Мудрий Іван по шкоді: коні вкрали, тоді він стайню зачинив* [8].

(66) *Ростом за Івана, а розумом з болвана* [14].

(67) *Краще мудрий, хоч лихий, ніж добрий, та дурний* [15].

(68) *Краще з розумним загубити, ніж з дурнем знайти* [8].

Слід зауважити, що в українських пареміях багато таких, в яких згадуються чоловічі або жіночі імена, але річ не втому, що люди, які носять такі імена дурні або з ними щось не гаразд, це лише дуже розповсюджені українські імена.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Перспективи подальшого розвитку досліджень вбачаються в порівнянні чоловічих прислів'їв з іншими категоріями прислів'їв, такими як жіночі, дитячі або загальні прислів'я. Вивчення різниці в мовних засобах, концепціях та мовній картині світу між цими категоріями. Ці перспективи можуть допомогти розширити розуміння ролі чоловічих прислів'їв у відображенні мовної картини світу та їхнього місця в культурі та суспільстві. Дослідження цієї теми можуть включати аналіз текстів, соціолінгвістичні дослідження, лінгвокультурологічний аналіз та інші методи дослідження.

8. Висновки

Отже, проаналізувавши відображення чоловічих стереотипів в гендерно-маркованих прислів'ях українських та англійських народів, треба зазначити, що зовнішність для чоловіків не відіграє дуже важливу роль, вважається, що будь-який чоловік, навіть з самою звичайною зовнішністю завжди зможе знайти собі жінку, чоловік ніколи не залишиться сам, якщо тільки він сам цього не бажає. Для чоловіків важливі такі риси характеру як хоробрість, працьовитість, сміливість, відвага. В обох суспільствах і в англійському і в українському вважається, що тільки сміливий чоловік – це справжній чоловік. Боягузи висміюються та не поважаються. Але були знайдені та проаналізовані прислів'я, які демонструють не найкращі риси чоловіків, такі як егоїзм, схильність до суперечок. При цьому чоловіча половина населення вважають, що вони завжди і в усьому праві. В українських пареміях висміюють ледачих чоловіків, підкреслюючи, що це найогидніша риса характеру для чоловіка, тоді як в англійських пареміях підкреслюється, що чоловіки наполегливі, з сильним характером і цілеспрямовані. Отож, згідно зі стереотипами англійців та українців, чоловік забезпечує матеріальний стан сім'ї, його обов'язок бути гарним чоловіком для своєї дружини та турботливим батьком.

Список літератури:

- 1) Пазяк М. Українські прислів'я та приказки: проблеми пареміології та пареміографії. Київ, 1984. 203 с.
- 2) Smith W. G. The Oxford Dictionary of English Proverbs. Oxford, 1980. 930 p.
- 3) Бессонова О. Л. Порівняльний опис гендерних концептів у структурі ціннісної картини світу в англійській та українських мовах. *Вісн. СумДУ*. 2002. №4. С. 14–15.
- 4) Walker C. Scottish Proverbs. Glasgow, 2000. 335 p.
- 5) Tannen D. You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation. New York, 1991. 243 p.

- 6) Fausto-Sterling A. *Myths of gender: biological theories about women and men*. New York, 1992. 310 p.
- 7) Baron-Cohen S. *The essential difference: men, women and the extreme male brain*. London, 2003. 263 p.
- 8) Мишанич С., Пазяк М. *Українські народні прислів'я та приказки*. Київ, 1984. 390 с.
- 9) Stevenson B. *The Home Book of Proverbs, Maxims and Familiar Phrases*. London, 1987. 2976 p.
- 10) Walker C. *Scottish Proverbs*. Glasgow, 2000. 335 p.
- 11) Багмет А. *Збірка українських прислів'їв та приказок*. Київ, 2002. 211 с.
- 12) Speake J. *The Oxford Dictionary of English Proverbs*. Oxford, 2007. 625 p.
- 13) Номис М. *Українські прислів'я, приказки і таке інше*. Київ, 1993. 768 с.
- 14) Бобкова В., Лавров Ф. *Українські народні прислів'я та приказки*. Київ, 1955. 446 с.
- 15) Мишанич С., Пазяк М. *Українські народні прислів'я та приказки*. Київ, 1984. 390 с.

Male proverbs as a means of reflecting the linguistic picture of the world

Svitlana Vorobiova

Department of Foreign Languages, Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Ukraine

ORCID 0009-0008-8054-0221

Abstract: The article explores the role of male proverbs in reflecting the linguistic picture of the world and their influence on culture and society. The article analyses different perspectives, such as the gender aspect, cultural context, linguistic features and social context. The paper considers the concept of «proverb» and provides the meaning of this term in the language. The term «mentality» was also investigated, as any nation has its own mentality, which is formed through stereotypical ideas about the character and habits of the people. The national mentality is a system of ideas of a social group of people, a reproduction of the common experience of previous generations. The key words in defining the mentality are subconscious stereotypes and a picture of the world, and a stereotype is an image of reality that functions in the public consciousness, simplified and valuable, based on knowledge about the world, but established through traditions and not changing. Today, gender studies occupy a leading position in linguistics. A new science of gender studies is emerging that covers a wide range of issues and areas directly related to gender, with gender linguistics as the leading field, which aims to study the relationship between the concepts of language and gender. Gender studies focuses on the social and cultural factors that determine society's attitudes towards men and women. In terms of new linguistic concepts, the main function of language is to orientate an individual in his or her own cognitive sphere. Thus, language is seen as a system of oriented behavior in a particular situation that a person faces on a daily basis. The article focuses on a detailed analysis of male stereotypes, which showed that appearance is not as important for men as it is for women. The assumption is that any man, even the most ordinary-looking, can always find a wife and will never be alone. For men, such character traits as courage, hard work, bravery, and courage are important. However, proverbs have been found and analyzed that do not indicate the best qualities of men, such as selfishness and a tendency to quarrel. At the same time, in both English and Ukrainian cultures, the male half of the population believes that they are always right in everything.

Keywords: appearance, world view, paremia, proverb, character traits, stereotype, man.
